

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBAS
LATVIJAS PADOMJU KOMPONISTU SAVIENĪBAS
LATVIJAS PADOMJU MĀKSLINIEKU SAVIENĪBAS
L A I K R A K S T S

1945. G.

29. JŪNIJĀ

NR. 24

PSRS AUGSTĀKĀS PADOMES PREZIDIJA DEKRĒTS

par Padomju Savienības Maršala STALINA Josifa
Visarionoviča apbalvošanu ar «Uzvaras» ordeni

Par sevišķiem nopelniem visu Padomju Savienības bruņoto spēku organizēšanā un to prasmīgo vadīšanu Lielajā Tēvijas karā, kas beidzās ar pilnīgu uzvaru pār hitlerisko Vāciju, apbalvot Padomju Savienības Maršalu STALINU Josifu Visarionoviču ar «Uzvaras» ordeni.

PSRS Augstākās Padomes Prezidija
Priekšsēdētājs M. KAĻIŅINS
PSRS Augstākās Padomes Prezidija
Sekretārs A. GORKINS

Maskavā, Kremli,
1945. gada 26. jūnijā

PSRS AUGSTĀKĀS PADOMES PREZIDIJA DEKRĒTS

par Padomju Savienības Varoņa nosaukuma
piešķiršanu STALINAM Josifam Visarionovičam

Padomju Savienības Maršalam STALINAM Josifam Visarionovičam, kurš vadīja Sarkanā Armiju mūsu Dzimtenes un tās galvaspilsētas Maskavas aizsargāšanas grūtajās dienās, ar izcilu vīrišķību un noteiktību vadīja cīņu pret hitlerisko Vāciju, — piešķirt Padomju Savienības Varoņa nosaukumu, pasniedzot Ļeņina ordeni un medaļu «Zeīta Zvaigzne».

PSRS Augstākās Padomes Prezidija
Priekšsēdētājs M. KAĻIŅINS
PSRS Augstākās Padomes Prezidija
Sekretārs A. GORKINS

Maskavā, Kremli,
1945. gada 26. jūnijā

PSRS AUGSTĀKĀS PADOMES PREZIDIJA DEKRĒTS

par augstākās militārās dienesta pakāpes —
Padomju Savienības Ģenerālisimuss — nodibināšanu

Nodibināt augstāko militāro dienesta pakāpi — Padomju Savienības Ģenerālisimuss, — ko piešķir PSRS Augstākās Padomes Prezidijs personīgi par sevišķi izciliem nopelniem Dzimtenes priekšā visu valsts bruņoto spēku vadīšanā kara laikā.

PSRS Augstākās Padomes Prezidija
Priekšsēdētājs M. KAĻIŅINS
PSRS Augstākās Padomes Prezidija
Sekretārs A. GORKINS

Maskavā, Kremli,
1945. gada 26. jūnijā

PSRS AUGSTĀKĀS PADOMES PREZIDIJA DEKRĒTS

par augstākās militārās dienesta pakāpes — Padomju Savienības Ģenerālisimuss piešķiršanu visu PSRS bruņoto spēku Augstākajam Virspavēlniekam STALINAM Josifam Visarionovičam

Visu PSRS bruņoto spēku Augstākajam Virspavēlniekam STALINAM Josifam Visarionovičam piešķirt augstāko militāro dienesta pakāpi — Padomju Savienības Ģenerālisimuss.

PSRS Augstākās Padomes Prezidija
Priekšsēdētājs M. KAĻIŅINS
PSRS Augstākās Padomes Prezidija
Sekretārs A. GORKINS

Maskavā, Kremli,
1945. gada 27. jūnijā

PRETIM LIELAJIEM SVĒTKIEM

Kārlis Kraulis

Aplūsuši liелgabali, mīnmetēji, tanki un ložmetēji, čaklais zemes rūķis aizbeŗ tranšejas, strādnieks novāc drupas un lūžņus, lai celtu jaunus rūpnieciskos korpusus un gigantus. Maskavas sienās vēl atbalsojas uzvaras salūti. Sarkanā laukuma akmens klājā vēl izskan uzvaras parādes soļi.

Padomju tautas ir uzvarējušas, izcinījušas smagāko kauju, kāda jebkad bijusi cilvēces vēsturē. Cilvēces gods aizstāvēts, nosargātas cilvēka tiesības sēt zemē briedīgu sēklu un priecāties par vilņojošām druvām, celt skolas un rūpniecības, rakstīt versmainas dzejas, gleznot krāsas gleznas, skapās salikt liksmas dziesmas, brīvi pacelt galvu pret sauli, zilo debess horizontu un cildenkājiem cilvēciņiem ideāliem. Baigajam fašismam neizdevās aizcirst cilvē-

ces vēsturē progresa un humānisma durvis. Padomju tautas milža vēzienā satrieca hitlerisko briesmoni.

Cilvēce nekad neaizmirsīs padomju tautu, it sevišķi vadītājas — diženās krievu tautas, Ļeņina tautas nopelnus cilvēces nākotnes labā. Un jau šodien pa visu zemes lodi skan slava un suminājumi padomju cilvēkam, padomju humānismam, padomju tautu draudzībai, padomju teknikai, zinānei, literatūrai un mākslai. Un ar katru jaunu dienu cilvēce vēl dziļāk sapratīs padomju tautu nopelnus fašistisko briesmu novēršanā un vēl vairāk cildinās padomju tautu draudzību un to lielo cilvēces ģeniju, kā vadībā veiktas visas grandiozās vēsturiskās uzvaras sociālisma celšanā un fašisma sa-

(Nobeigums 2. lopp.)

(Nobeigums no 1. lpp.)

trieksnā — biedru Staļinu. Ar Staļina vārdu gāja uzbrukumā krievu tankisti, kazachu džigitu, ukraiņu lidotāji, latvju strēlnieki, Staļina vadībā padomju darbaļaudis pārspēja visus kara smagumus un izcīnīja visu laimētu lielāko uzvaru.

Milzu enerģija slēpjas padomju cilvēka rokās un smadzenēs. To mēs redzējām karā, to mēs redzam šodien — dzīves atjaunošanas un jauncelšanas kaismē. Donbasa raktuvēs un rūpniecības vērd atkal drudzains darbs, jauna Staļingrada ceļas augšā no drupām un pelniem, dzelzceļu slīdes dun atkal Ukrainas, Baltkrievijas laukos, jauni tilti savieno upju krastus, atmatas pārvēršas brīdīgās druvas, padomju zinātne, literatūra, māksla rada vienu izcilu darbu pēc otra.

Padomju valsts no gigantiskā kara izgājusi vēl spēcīgāka, varenāka. Padomju tehnika karā izrādījies visstiprākā, vismodernākā. Tomēr brālīgā Padomju Sociālistisko Republiku Savienība uzvarējusi nevien ar ieročiem, bet arī ar savu morāli politisko spēku, savu kultūru, savu disciplīnu, patriotismu, saviem sociālistiskajiem dzīves principiem, un iet pretim nebijaai varenībai un uzplaukumam.

Tas ir fakts, kas apgaismo visu, kas dod atslēgu pagātnes izpratnei un paveic perspektīvas uz nākotni. Tas ir mūsu un visas cilvēces dzīves pamatfakts. To mēs šodien visā skaidrībā un noteiktībā varam apzināties, bet to latviešu tauta noskārta jau 1940. gadā. Tāpēc tā 1940. gada jūlija revolūcijā ar tādu sajūsmu un vienprātību veica savas sociālekonomiskās un kultūrālās dzīves pārsēgšanu uz sociālisma pamatiem un pievienojās Padomju Sociālistisko Republiku Savienībai — cilvēces progresa avangardam.

Kopš šim dienam — 1940. gada 21. jūlija un 5. augusta — drīz paies 5 gadi. Tas ir īss laika sprīdis. Mēs esam maz dzīvojuši padomju iekārtā, pie tam grūtā periodā — pirms kara, kara laikā un vēl maz pēc kara. Bet latvju strādnieki, zemnieki, inteliģence, kas cīnījās strēlnieku pulkos pie Maskavas, Starajas Rusas, Nasvas, Aiviekstes, Rīgas un Dobeles, tāpat latvju partizānu nodalās — reiz sajūtusi savās asinīs sociālistisko jaunceltnes kaismi, reiz ieskaitījuši varenās perspektīvas, kādas paveica padomju iekārtā, vairs neizlauda ieročus no rokām, kamēr nebija ienaidnieks satriekts un uzvara iecīnīta.

Tas viss mums vienmēr jāpatur vērā, gatavojoties šais līksmajās uzvaras dienās lielajam Padomju Latvijas 5 gadu svētkiem. Un to arī zina latvju strādnieki, zemnieki, inteliģence. Tāpēc visās Padomju Latvijas malās pašreiz notiek rosīga gatavošanās Padomju Latvijas jubilejai, jo ikviens patriots gatavojas savai dzimtenei pasniegt kādu velti.

Strādnieki rūpnicās, darbnīcās, jaunceltnēs ieslēdzas sociā-

LENINS UN LITERĀTŪRA

(Noalēgums)

3.

Jau ar pašu Krievijas vēsturiskās attīstības problēmu nostādni XIX g.s. krievu literatūra piepildīja lielu uzdevumu. Ir zināms, cik augsti Lenins vērtēja L. Tolstoju par to, ka viņš «prata savos darbos uzstādīt tik daudz lielu jautājumu». Bet kad no lielo jautājumu uzstādīšanas un ģeniālas sava laika īstenības kritiskas atveidošanas pagātnes rakstnieki pārgāja uz konkrētu, pozitīvu nākotnes ideāla izvirzīšanu, tad, sakarā ar sabiedrisko attieksmju atpalicību Krievijā, tie bija spiesti šo ideālu zīmēt vai nu neskaidrās romantiskās kontūrās, jeb arī radīt sociālas utopijas.

Krievu literatūra pazina periodus, kad romantiskās tieksmes uz nākotni dominēja pār tagadnes reālistisko analīzi.

Tā pazina arī kritiskā reālisma uzplaukuma periodus, kad nesaudzīgi analizēja visas īstenības pretīskības, bet kad vēl tikai neskaidri un nenoteikti nojauca nākotnes perspektīvas.

Ideja, — apvienot revolūcionāro reālismu ar revolūcionāro romantismu proletariāta pasaules uzskatā, savu izteiksmi vispirms atrada Lenina apcerējumos. Viņa deviņdesmito gadu darbos romantisma un domāšanas utopisko formu problēma bija padota vizuālo sākaļam iztirzājumam. Lenina konkrētētā romantisma koncepcijai, galvenām kārtām socioloģisko un politiski ekonomisko utopisko mācību analīzes procesā, ir principiāli me-

listiskā sacensībā, pieņem maksimālus plānus, pārsniedz normas, lai dotu iespējami vairāk produkcijas, lai ātrāk atjaunotu mūsu enerģijas avotus — elektrīstocijas. Zemnieki raženāk iziet druvas, steidzami sakārto ceļus, papildina enerģijas avotus ar malku un kūdru.

Plaši jo plaši izvēršas kultūrālā gatavošanās mūsu dzimtenes lielajiem svētkiem. Padomju Latvijas ārē un pilsētās kopī skandināvu latvju komponistu dziesmas, teātru pašdarbības pulciņi iestudē lugas un dejas labāko diriģentu, režisoru un baletmeistaru vadībā, lai tad, no visām malām saplūduši mūsu sirmajā Rīgā, 5. augustā dzīves, darba, cīņas un uzvaras priekā pārskanētu visu Latviju. Padomju Latvijas jubilejai mūsu dzejnieki raksta poēmas, gatavo dzeju kopojumus, dramaturģi Vilis Lācis, Arvīds Grīgulis, Frīcis Rokpelnis, Indriķis Lēmanis iesnieguši jaunas lužas mūsu galvaspilsētās un provinces teātriem; komponisti un

glaznotāji rada jaunās dziesmas un gleznas. Filharmonijas orķestris un koris iestudē jaunās latviešu padomju komponistu darbus. Fizikultūrnīekļi gatavojas plašai parādei, fizikultūras un sporta sarīkojumiem.

Rosīgs darbs noris visur. Katrs uzņēmums, katra organizācija veic intensīvu darbu. Laika līdz 21. jūlijam — Padomju Latvijas gadadienai — palicis maz. Vēl jānogludina daudz robu, jānovāc dažādi šķēršļi, jāpaveic nepaveiktās, lai lielās jubilejas dienas mēs sagaidītu cienīgi. Daudz darba vēl pašdarbības skates organizētājiem un diriģentiem, lai atsevišķos korjus saliedētu vienā kolektīvā. Tāpat teātru pulciņiem un režisoriem daudz jāpiestrādā.

Bet nav šaubu — lielais tautas kopdarbs tiks veikts sekmi, un tas dos jaunu pacēlumu Padomju Latvijas attīstībā.

Karā cīņa beigusies. Padomju tautas turpina cīņu par lielu, gaišu, priecīgu miera dzīvi.

Prof. B. Meilacha raksts "Literatūrnāja Gazeta" Nr. 17 (1120).

todiska nozīme literatūras vēsturē, jo romantiskais pasaules uzskats atrod savu izteiksmi visdažādākajās, arī mākslas formās.

Analizējot romantismu, Lenins vadās no «lgu» un «fantazijas» attieksmēm iepretim īstenai vēsturiskajai attīstībai. Varētu domāt, ka Lenins pieturas pie romantisma pretnostādīšanas reālismam, un mēs varam norādīt uz līdzīgiem pretnostādījumiem viņa darbos. Tā, piemēram, savā darbā par ekonomisko romantismu Lenins kādā vietā raksta: «Romantiķis nogriežas no īstenas attīstības konkrētajiem jautājumiem, reālists turpretim ņem noteiktus faktus kā kritēriju, lai konkrēta jautājumu atrisinātu galīgi.» Tomēr Lenina traktētais romantisms un šā traktējuma pamatīga izpētīšana rāda, ka viņš īenes šai jēdzienā diferencē.

Grāmatā «Ko darīt?» Lenins citē fragmentu no Pisareva raksta «Nenobriedušu domu klūdas» par nesaskaņu starp tieksmēm un īstenību un par divām iespējām iziet no šās nesaskaņas.

Pirms Pisareva citējuma Lenins ironiski piemin A. Martinova vārdu, Martinovu, kas aizliedz «sāpot», «iepriekš nepajautājoties partijas komitejās», un šis piemētinājums atļauj noteikt šīs vietas un jautājuma sakarus ar romantisma jautājumu.

Lenins šai grāmatā «Ko darīt?» ne tikai atbildēja Martīnovam uz šiem pārmetumiem, bet deva arī divu romantisma tipu raksturojumu un aizstā-

glaznotāji rada jaunās dziesmas un gleznas. Filharmonijas orķestris un koris iestudē jaunās latviešu padomju komponistu darbus. Fizikultūrnīekļi gatavojas plašai parādei, fizikultūras un sporta sarīkojumiem.

Neizmērojami bagāts ir Lenina ideju krājums; neizmērojams ir arī temats par Leninu literatūrā. Atkarībā no tā, kā šo tematu apstrādā, kļūst arvien skaidrāks un skaidrāks tas, cik lielu nozīmi Lenins piešķir literatūrai un cik daudz dod viņa mantojums literatūras attīstības un uzplaukuma galveno jautājumu noskaidrošanā.

Prof. B. Meilacha raksts
"Literatūrnāja Gazeta"
Nr. 17 (1120).

**PSRS Padomju Rakstnieku Savienības valde dzīlās sērās paziņo,
ka miris izcilis padomju dzejnieks, Kazachijas tautas akims,
Staļina prēmijas laureāts Džambuls Džabaļevs**

MIRIS DŽAMBULS - LIELAIS KAZACHU TAUTAS DZIESMINIEKS

Lielais kazachu tautas dziesminieks Džambuls vēl dzīvs būdams bija kļuvis par leģendāru, pasakainu tēlu. Nākamā gada februārī viņam būtu apritējis vesels gadsimts, un visa Padomju Savienība svinētu Džambula simt gadu jubileju, kas dzīvam dziesminiekam gan vēl nekad, nekur nav bijusi lemta. Sirmais akins (tā Vidusāzijā sauc dziesminiekus, kas paši dziedot izpilda savus sacerējumus, spēlējami kādu stīgu instrumentu) bija slavens visās Padomju Savienības malās, viņa darbus mācījās skolās, viņa vārds bija aizskanējis tālu pasaulē, tātad kā slavenā kaukaziņa, lezginu ašuga Sulcimana Staļska vārds.

Kad senāk dzirdējām Latvijā runājam par Vidusāzijas zemēm, kas iekļāvās krievu imperijā, retais zināja nosaukt šo zemju tautas. Tām sena vēsture. Ap 19. gadsimta vidu Kazachstana kļuva par krievu valsts sastāvdaļu. Tagadējā Kazachijas PSR aptver lielu platību no Kaspijas jūras līdz Mongolijai, un tur dzīvo pāri par sešiem miljoniem lauku. Buržuaziskās Latvijas konversācijas vārdnīcā kazachi sapīti kopā ar kazakiem vienā mudžeklī, un nekas nav sacīts par apdāvināto tautu un tās gaitām. Kazachi, kas radniecīgi uzbekiem, kirgiziem, baškiriem un dažām citām austrumu tautām un cilcīm. Padomju Savienībā sasnieguši spožu uzlaukumu visās dzīves nozarēs. Varonīgie kazachu karavīri cīnījušies Tēvijas karā visās frontēs, daudzi kļuvuši Padomju Savienības Varoņi, tālu pauzdami savas tautas slavu.

Šai slavas vainagā krāsnu ziedus levijis Džambuls. Viņš pats par sevi stāsta: «Pie Ču unes ir divi kalni — Hams un Džambuls. Mans tēvs Džababs klejoja pie šiem kalniem. Es piedzimu Džambulkalna tuvumā nīknā sniegpukenī, un mani nosauca senā kalna vārdā par Džambulu. Mans tēvs Džababs bija nabags klejotājs ar cauru čapanu (svārkjiem). Visapkārt, cik tālu vien acis sniedz, bija kailas stepes. Bērniņā es ne reizēs netiku redzējis ne druvu, ne dārzu, ne ariku (apūdeņošanas kanālu). Mana dzimtene bija stepe. Visi ļaudis ap mani klejoja pa stepēm un pārtika no lopiem. Izaugu es jurtā (klejotāju telti).» Bērniņā Džambuls Džababevs bijis dzīvs zēns un spītīgs palaidnis,

kā viņš pats saka. Tēvs domājis, ka no tāda puikas nebūšot nekādas jēgas. Tēva brālis ļaudi spēlējis dombru, austrumnieku stīgu instrumentu. Akins stāsta: «Man patikās viņā klausīties. Kad instruments nokļuva manās rokās, es aizmirsu palaidnības. Man likās, skan nevis dombra, bet mana jaunā sirds. Es negribēju būt čabans (gans), mani valdzināja dombrišta un dziedopa amats. Daba man bija devusi spēcīgu lielu balsi. Kad es skaļi dziedāju stepē, man šķita, ka to visu pašale mana balsis.» Četrpadsmit gadu vecumā Džambuls nolēmis uzsākt patstāvīgas

dziedāt pašam ar savu balsi, jāmera zeme pašam ar savu olekti. Katrs tavs vārds lai diez kā kinzals. Neliekujo nekad. Smel vārdus no savas sirds kā ūdeni no akas.» Un Džambuls atradis savus vārdus. Viņš labi pazinis un sapratis nabaga ļaudis un, dziedādams par sevi, dziedājis par savu tautu, par viņas ciešanām un ilgām, runājis allaž visiem acis taisnību. Izkāmējušā zirgeli viņš apceļojis Džetisu, kirgizu stepes, Karagandu. Austrumkazachiju, viņa dziesmas kļuvas slavens. Bagātē baji (budži) Džambulu aicinājuši palikt pie viņiem un slavināt viņus, bet

jauna dzīve, Ļepins deva tautai brīvību un taisnību, un aकिनam radās jauni spēki, dombas stīgas strinkšķēja zelta skaņām. No jauna vecais Džambuls devās ceļā un aulos dziedāja par Kazachstana atdzimšanu, par tautas sapņu piepildījumu, par Ļepinu un Staļinu. «70 un 80 gadu vecumā.» — saka pats akins, — «man dzīve iesākās par jaunu. Es atdzimu un sāku dziedāt kā jauneklis: spēcīgi, aizrautīgi, ar lielu kvēli un prieku. Manus spēkus atjaunoja darbatautas vadonis Staļins, kas devis laimi visām tautām. Es kļuva dedzīgs agitators par kolchoziem. Par kolchoziem esmu sadainojis simtām dziesmu, un tās lidoja pa visu stepi, jo nāca no sirds. Tauta mani ciena. Esmu tērpies zida tērpā, dzīvoju baitā jurtā, man ir tumšsarkans, skaists ērzelis un krāšņi segli. (Kad vēlāk Džambulam uzdāvāja automobili, vecais akins bija teicis — labs jau nu esot, tikai stipri kratot, zirga mugurā esot ērtāk.) Es biju Maskavā, kas brīnīgāka par telksmaino Gulistanu (austrumu leģendu rožu zeme, arī irāņu dzejnieka Sadiņi poēma). Es redzēju Staļinu un sasveicinājos ar Staļinu.»

Lielā Tēvijas kara laikā, kad Džambulam jau bija desmitais gadu desmits otrā pusē, lielais kazachu akins sadainoja daudzās dedzīgas dziesmas par varoņiem, par padomju dzimteni, Maskavu, Ļeņingradu, aicinādams tautu cīņā pret vācu iebrucējiem. «Kopā ar Staļinu cīņā dodas mana dziesma.» Džambulu uzklauzīja visas tautas, fronte un aizmugure, — bija tik brīnīgīgi sajūti, ka kopā ar vīriem un jaunekļiem cīnās pasakainais sirmgalvis sava mūža gadsimta priekšvarā.

Džambuls neprot ne lasīt, ne rakstīt, bet viņa atmiņa uzglabājusi desmitiem tūkstoš rindu, viņš zinājis arī kirgizu tautas eposu un citu austrumnieku dzejas. Viņa paša dzejā kazachu folkloras tēli saplūst ar irāņu (persu), gruziņu, armeņu klasisku motīviem. Krāsīgas metaforas, bagāti salīdzinājumi, asprātīgas domas ietveras īpatnējā austrumnieku dzejas formā. Viņa dzejas tulkotas visās padomju tautu un daudzās citās valodās. Viss Džambula mūžs, viss viņa darbs slavina padomju iekārtu, viņas spēku, bolševiku partiju, gudro un taisnīgo nacionālo politiku, kas apvienojusi tautas vienā saimē, — no spaidiem un posta kazachu akins izaudzis ar padomju varens. Viņa Kazachstana, visa lielā Padomju Savienība kļuvis par ziedošu dārzu.

J. Sudrābkalns

gaitas. Muhamedāpu gaveņa laikā zēns sācis apstaigāt kaimiņu jurtas un dziedājis garīgās dziesmas. Tā iesākušās viņa mākslinieciskās gaitas. Pēc gada viņu dzirdējis slavenais akins Sujumbajs, kam zēns patiecis un kas viņu pieņēmis par savu audzēkni. Vēl pēc viena gada Džambuls kādās kāzās pirmoreiz uztājis pats ar savu sacerējumu, apdziedādams ligavu. Akinam jāzina viss, kas notiek stepē, tautā, jāpazīst visi slavenie ļaudis, jābūt apķēriģam, kad to sāncensī vai naidnieki izsmej. Uz istā ceļa Džambulu uzvedis Sujumbajs, kas jaunietim devis patiešām lielisku padomu. Viņš teicis: «Tevi aizrauj svešas melodijas. Tas ir slikti. Lielam akinam vajag

akins noraidījis baju lūgumus. Reiz viņš sacenties ar visslavēnāko akinu — Kulmagambetu. Tas bagātā jurtā slavinājis saimnieku, visus viņa radus, bajus un pagasta ierēdņus. Tad sācis dziedāt Džambuls un cēlis gaismā varasviru tumšos darbus, nozieģumus un netikumu, melus un netaisnības, un ciemiņu lielā daļa skaļi nostājusies Džambula pusē, viņš uzvarējis liekutu un roklaižu Kulmagambetu.

Tautai uzticīgs Džambuls palicis visu laiku. Grūtā nabadzīgā dzīve viņu ātri nomocījusi, 55 gadu vecumā viņš sabrucis, balss kļuvusi vāja, acis tumšas. Dzesminieku no slimības gultas piecēlušis Oktobra revolūcija. Visapkārt uzplauka

Leme

UN

Lai me

Ignata Muiznieka stāsta fragments

Pulkstenis varēja būt ap vienpadsmitiem, varbūt arī vairāk. Aiz loga grima nakts tumsa, bet Ilziņa māte vēl arvien stāstīja savu baigo stāstu. Laiku pa laikam viņai it kā pietrūka elpas, brīdi apstājusies, viņa atkal atsāka ritināt to atmiņu pavedienu, kas bija kā milzīgs bezgalīgs dzīpārs... Un tas rita un rita no tā baismā pagātnes klēpja, kas dvēsa asaras, vaidus un nāvi:

— Tāpat kā mūsu tēvu, aizveda arī abus Kaniševskus. Viru un sievu. Pēc trim dienām smilšu bedrēs nošāva. Turpat apraka Markatu Jāni... Veipu Jezupu dzinuši un visu laiku situši. Bijis sadauzīts vienās asinis. Nakti nevarējām acu aizdarīt. Visu laiku silā bija dzirdami šāveni. No Livāniem vien esot apšauti kādi divitūkstoši cilvēku. Silā un pa kuprēm sarādās vilki un lapsas. Zvēri izkasīja sekli apraktos un mielojās ap tiem. Tēpat Rudzātu suns ienesa pagalmā cilvēka roku... Grīveniekos suns iestiepa pagalmā kāda nobendētā galvu... Lapsas tā pierada pie liķu gaļas, ka vairs nebaidījās, bet gaisu ošņādāmas sekoja cilvēkiem. Viena tēpat Ezergailu rudzos bija ietaisījusies, zaga vistas un pīles. Vēlāk, kad uzsala, uzklīda traki suņi. Apsprāga i lapsas, i suņi un kaķi... Tāpat i cilvēki viens otrs pazaudēja prātu. Tēpat, mūsu Ezergailu Valdis skrēja aizsējis, okškerēja, kratīja... Naktis gāja uz silu šaut cilvēkus. Pilna māja pienesta apšauto mantām, šņukutiene, stāsta, esot redzējusi veselu kastīti ar zelta gredzeniem. Ezergailiene tos mazgājusi un spodrinājusi. Ar asinīm esot bijuši Ezergailu Valdis un tie citi negantnieki, lai dabūtu gredzenus, esot griezuši nošautajiem pirkstus un izlauzuši no mutēm zelta zobus... Tie jau bija cilvēka paskatu pazaudējuši, kā zvēri... Tāpat, kad mūsu tēvu paņēma... Komūnists esot... zemi gribējis... silā tās smiltis pietikšot... Tēpat, pagalmā dauzīja... aizveda pusdzīvu...

Ilziņa māte uz brīdi aplkusa. Varēja dzirdēt tikai viņas dziļo un smago elpu. Tad viņa sāka raudāt. Ilziņu Jezups ilgi klausījās mātes šņukstos, un viņam kļuva bezgala smagi. Dienās viņš bija apskatījies tās smilšu bedres. Bija redzējis sava tēva nāves vietu. Bija redzējis ložu apkāpātos koku stumbrus. Priežu mizas krijā atrada vēl cilvēku matus. Mātes stāstītais par jaunu atausa viņa apziņā. Ilziņa acu priekšā pavērās briesmīga bedre. Viņš redzēja, kā bendes norāva saviem upuriem drēbes un apa-

ar nav ne puse no agrākās Ezergailu māmmas.

Vairāk viņi nerunāja. Ilziņu Jezups jau daudz reizes bija dzirdējis par tautas nodevējiem, bet vienmēr viņam likās, ka tie ir kaut kur citur, tikai ne viņa ciemā. Ezergailu Valdis — šis zvērs aizbēga līdzī vāciešiem, — bet vai vecais Ezergailis būs labāks? Kad Ilziņš ciniņās frontē, tur bija citādi. Tur zināji — preti sēž ie-naidnieks, bet te nezini, kas tādam Ezergailim aiz ādas. Vai tas pats plencis Pīkstulis, atkal Ezergaila samācīts un apdzirdīts, nenāks naktiņš nomidīt viņa dārzus, kā tas bija četrdesmit pirmajā gadā? Vai vecais Ezergailis tomēr arī nav vainīgs viņa tēva nobendēšanā?

Otrajā rītā jau viss Priecuma ciems zināja, ka pagājušo nakti pārrādies Ezergailu saimnieks. Tāpat ciemā ikviens jau zināja, ka Ezergailim dienas laikā esot bijis kauns caur Livāniem braukt. Nakti nogaidījis pie saviem sievas radiem Stūrmanos un tad ap pulksten trijiem laidies ceļā.

Un kur gan palikusi Ezergaila manta? Viņš taču vāciešu laikā, kad paša dēls skrēja kā šūcmanis, bija salaupijies un sazadzies, ka trijiem cilvēka mūžiem pietiktu. Saveda lepna pilsētas mēbeles, kristalla traukus, dārgas servīzes. Sudrabs un zelts skanēja Ezergailos. Nezināja kā iet, kā gērbties. Pati vecā staigāja dārgos zīdus un zverādās tērpusies. Šņukutiene, kurās viru apcietināja un nomocija tas pats Ezergailu Valdis, zināja stāstīt, ka šās lepnais sērmuliņu kažoks esot bijis nošautās Cukermanienes, bet kad Ezergailiene aiznesusi šūvējai pārtaisit kādu no savām daudzajām zīda kleitām, uz tās vēl bijuši asiņu traipi. Kur tagad visa šī

ar ļaužu asarām, vaidiem un asinīm iegūtā greznība pazudusi? Kad Ezergaili braukuši projām — bijuši četri milzīgi vezumi, pilni dārgām mantām. Pašiem nācies iet kājām — tik pilni bijuši vezumi. Un nu pārradās ar vienu tukšu čikstošu pajūgu. Lepno zirgu vietā — nodzīts kleperis. No rita cieminieki to bija redzējuši, esot vedis pie akas dzirdīt, bet tad mudīgi, lai ļaužu acis neredz, ievīlīs kūti. Jā, to nu gan neviens nezināja, kur Ezergailis licis to salaupīto mantu. Vai tā izsvaidīta pa visiem pasaulē vējiem, vai blēdīgais vecis to paslēpis pie saviem sievas radiem Stūrmanos.

Pats viņš tagad, galvu rokās iespīdies, kūkoja savas istabas priekšā un vaimanāja.

Sanāca Priecumnieku ļaudis un sāka Ezergaili aplūkot kā kādu sen neredzētu putnu. Tas bija taisnība gan, vāciešu varas laikos viņu tā vis nevarēja apskatīt.

— Redziet, kāds es tagad esmu, — viņš vaidēja.

— Ko pēc svešas mantas skrēji, kad pašam savas nebija kur likt? — skarbi teica Šņukutiene. Tad, pagriezusies pret ļaudīm, viņa ar pirkstu rādīdama uz Ezergaili, turpināja:

— Tas vāciešu draugs bija, solījās tiem pēdējo kreklu atdot... un pats plīks palicis. Skaties tik, ļaudis runā, ka caur nodedzinātajiem Livāniem esot kaunējies braukt. Bet vai nu tev, Ezergailu tēv, bija jākau-nās no sava dēla darbiem? Pašī laupījāt, dedzinājāt un slepkavojāt... Tavs Valdis jau arī bija tajos šūcmanos... un kas tad aizveda un nobendēja manu viru... un Ilziņu Andreju, Markatu Jāni, veco Veipu. Ak jūs negatīve asinš dzē-rāji...

(Nobeigums 5. lpp.)

(Turpinājums no 4. lapa pusē)

Tālāk Šņukutiene nevarēja parunāt, rūgtas asaras aizspieda viņas balsi. Rokām aizklājuši acis, viņa devās pāri pagalmam.

Sāka runāt vecā Mukāniete: — Kas paņēma mūsu piena mašīnu, kas aizveda govī? Tavs Valdis bija tas ošņātājs, kas lida mūsu klētis un kūtiņš...

Bet Ezergailis drūmi klusēja. Tie bija jautājumi, uz kuriem viņš nevarēja atbildēt, jo šie ļaudis runāja rūgtu patiesību.

Tad ierunājās viss pūlis. Runāja Znotiņu Antons, runāja Upenieku Pēteris. Jautājumi bira kā pātahas ciertieni. Laudis kļiedza par saviem lopiem, zemi un iedzīvi, par visu, kas šais gados tiem bija nolaupīts.

— Un kur, tu vecais blēdi, noslēpi tās salauptās mantas? — kļiedza Šņukutiene, kas jau bija no pirmā satraukuma nomierinājusies un par jaunu iekļaušies šai kņadā.

Bet Ezergailis nekā saprotama nevarēja parunāt. Viņš kā drudzī kaut ko pie sevis murmināja. Tad piecēlās un kā nopērts suns ievilkās istabā.

***

Pēc nedēļas Pricuma jaunie zemes ieguvēji aizgāja uz pagasta māju pēc zemes dokumentiem. No Ezergaili mājām zemi iedalīja Šņukutienei, Upenieku Pēterim, Znotiņu Antonam un Ilziņu Jezupam.

Tās pašas dienas vakarā viņi visi pārradās no pagasta mājās. Ilziņš kā iegāja istabā, tā tūlī teica:

— Nu, māt, paskat, ko es pārnesu!

Viņš attina papīru. Viņam likās, ka istabā nav diezgan gaiss, lai arī mātē varētu labi redzēt. Pagājies pie loga, Ilziņš pacēla mātes acu priekšā purpura vākus.

— Skaties nu!

Tad viņa skatījās. Vecajās izdzisušajās, izraudātajās acīs piepeši ielija savāds mirzums. Viņa vēl nezināja, kas tas bija par papīru, tikai instinkti viņa nojauda, ka te ir kaut kas ārkārtīgi dārgs un svarīgs. Tad viņa drebošiem, likiem, sastrādātiem pirkstiem paņēma vākus. Ilziņš aplika ap mātes kuslo, salikušo augumu savu stipro roku. Viņi abi divi skatījās zeltotā ģerbonī un mirdzošām acīm lasīja spožos burtus.

— Tas, māmīņ, mūsu zemes dokuments... tā ir mūsu jaunā dzīve... teica Ilziņu Jezups.

Pēc tam viņš dārgo dokumentu rūpīgi ietinā un noglabāja skapi.

Lai gan bija labu gabalu nogājis kājām, taču viņam uznāca nepārvarama vēlēšanās tūdaļ aiziet līdz saviem tirumiem.

Ilziņš pārstaigāja savu lauku. Tagad viņš bija kļuvis šās zemes saimnieks. Šās zemes, kas tik sūri bija izkapota, par kuru viņa tēvs samaksāja ar savām asinīm. Šī svētā zeme tvanēja aplēptā brieduma spē-

kā, tā gaidīja, kad tai pāri ies arka lemeši, kād pār to nobirs graudu zelts.

Sodiņ, māju iedams, viņš jau bija apmēram izplānojis sējas darbus. Vislielākās grūtības bija ar sēkli, bet pagasta mājā Znotiņš pats pienāca klāt un piedāvāja miežus sēklai. Lai cik grūti bija, Ilziņš tomēr redzēja, ka pret viņu pastieps draudzīgas palīdzības rokas.

Pa šiem gadiem Ezergailis bija tirumus tā noplicinājis un noslaucis, ka būs vajadzīgi gadi trīs, lai zeme atkal atkoptos. Bija jāpārkāto visa tirumu sistēma, jāiestrādā sakņu dārzs, jāpagādā augļu kociņi. Neatliekami jāsēj āboliņš un ar nākošo gadu jāieaudzē sēkla... Simt darbi bija uzreiz darāmi.

Ilziņš ticēja sev un šai zemei. Viņš ticēja šim lielajam laikam, ko pats bija izkarojis. Piecpadsmit hektaru! Tas bija liels zemes gabals. Vesela pasaule, kur cilvēks var uzcelt sev drošu laimi. Ilziņa acu priekšā jau viņojo rudzu druvās, ziedēja medainais āboliņš. Visa viņa dzīve bija kā zieds, kas vēl briest cietajā pumpura čaulā. Nu bija pienācis laiks, kad viņš izies saulē un gaismā. Dzīve, dzīve! Cik tu esi liela, varena un skaista! Tu bango pretim kā mīlzīga skanoša jūra.

LITERĀTŪRAS FONDA DARBĪBA

Neilgi pēc Rīgas atbrīvošanas no hitleriskajiem okupantiem savu darbību mūsu republikas galvaspilsētā atsāka Vissavienības Literatūras Fonda Latvijas republikāniskā nodaļa, ko mēdz isi apzīmēt ar nosaukumu «Litfond».

Republikānisko nodaļu vada b. Feldmane, kam darba organizēšanā un nostabilizēšanā nācies pielikt ne mazums pūļu. Fašistu sagandētā saimnieciskā dzīve, lielie materiālie postījumi radījuši daudzus šķēršļus, tomēr darbība aktivizēta jau tiklīdz, ka var runāt par noteiktu sistēmu, kas izveidota, lai ekonomiski atbalstītu Padomju Latvijas rakstniekus viņu mākslinieciskajā jaunradē.

Literatūras Fonda uzdevums — radīt apstākļus, kas veicina rakstnieku ražīgo darbu. Tas nozīmē: gādāt par rakstnieku materiālo labklājību, kārtot dzīvokļu, apkures, pārtikas, apģērba u. c. jautājumus, rūpēties par viņu atpūtu, ārstēšanos slimību gadījumos utt. Līdz šim jau naudas pabalstos izsniegtis vairāk par 45.000 rbl. tiem rakstniekiem, kas atgriezušies no frontes un evakuācijas, atradzami fašistu izlaupītos dzīvokļos, kā arī tiem, vācu okupācijā palikušajiem, kuņi cauri visiem spaidiem saglabājuši tīru savu

Dzīve dzimst

Azambuls

Jādams savā zirgā pa Uzun-Agačas kolchoziem, es redzu, cik liksmas sejas cilvēkiem, kas nepazīst verdzības un bēdu. Es redzu savu dzimto kolchozu atdota tautai. Es redzu jaunus ābeldārzus, tabakas laukus, lielus ganāmpulkus, gaišas skolas, kur mācās mani dēli.

Un tas viss pieder tautai. Senes stepēs klīda paruna: «Uruss sit kakanu, kakans sit kirgizu, kirgizs uiguru, — visi raud, bet patiesības neatrod.» Cari un sultāni rīdīja mūs citus uz citiem, un zeme bija pieblīvota miroņiem. Tur, kur treknā zāle, nobarojas vērsis; tur, kur daudz miroņu, nobarojas mulla.

Ieradās Lenins un Staļins. Izgaisa vecā paruna, Krievs, kazahs, uzbekis un uigurs, ukrainietis un baltkrievs atrada lielo Staļina patiesību. Brālībā un sadraudzībā, mūžam sildīti Staļina likuma stariem, tie dzīvo savā dzimtajā zemē.

Es jauneklīgs eju pa savu dzimto zemi. Tur, kur mira staigāju Korkita un Asan-Kaigas ilgas un dziesmas, tautai dod savas veltes mana Emba un Karaganda, Balchašs un Altajs, Arals un Kaspijs.

DŽAMBULS

Stepes zied

Fragments

Kā Gulistanas dārzis nu stepes zied,
Un bagātu jurtu manas acis vied.

Vis nosepts ar brīnišķiem pakļājiem
It visur no Sin-Czi līdz Uraliem.

Vairs grumbas man pierē neieguls,
Kā jauneklīgs stalts nu iet Džambuls.

Viņa tautai uz mūžiem atdotas
Visas veltes, kas zemē atrodas.

Karsakpajus vaŗš, svins, ko slēpj Kara-tau,
Un ziedošās ielejas pie Ala-tau.

Balts metalls, kas ārē no Altaja ceļš,
Un melnais Karagandas zelts.

Cik strūkļu kvēlu met Emba mana,
Kā upes un mežus mīl Kazachstana!

Čimkentas kokvilnu acis man skata,
Ābolus smaržīgus dod Alma-Ata.

Un nekur es nesmu vairs redzējis,
Ka būtu kā agrāk kāds panicis...

Pa tāliem Eetpak-Dalas tuksnešiem
Brauc stepes vīri ar vilcieniem.

Atdzejojis Valdis Grēviņš.

nākumus, Litfonds sekmē mūsu Padomju Latvijas kultūras dzīves attīstību, to laikmetīgo darbu rašanos, ko no mūsu rakstniekiem prasa partija, Padomju valdība, viņa brīvā tauta.

V. V.

"UN VILNOJAS JŪRA"

LATVIJAS PSR VALSTS DAILES TEĀTRĪ

So lugu, ko sarakstījuši trīs autori — Višnevskis, Krons un Asarovs un ko veikli latviskojis Valdis Grēviņš, var apzīmēt par dziļi nopietnu, mūzikālu un heroisku komēdiju. Tās spraiģajā, veselīgajā un jautrajā norisē, blakus dziesmām un rotaļīgai mūzikai, augstā vilnī uzšalc arī padomju cilvēku, šoreiz padomju jūrnieku varonības motīvi un garīgais spēks, kas aizskalo visus ienaidnieka un nodevēju tumšos nodomus. Komēdija rāda, kā Leningradas apļenkuma laikā maza kuteriņa ļaudis iekļūva to lielo cilvēku pulkā, kas atbrīvoja savu pilsētu un vēlāk galīgi satricēja ienaidnieku. Autori visai krāsainā zīmējumā parādījuši, ka aiz ārēji jautrās spēles verd dziļš un nopietns apakštonis, kas stiprina visus padomju cilvēka gaišos morālos spēkus.

Spirgti un dzīvi rit arī komēdijas izrāde, kuŗas iestudēšanu veikusi režisore Felicita Ertne-re. Viņas darbā visvairāk iepriecē tas, ka te viscaur divē svaiguma un mundruma sajūta. Tas pa daļai arī tāpēc, ka režisore «pie vārda laidusi» veselu virkni jaunākās paaudzes aktieru, kas samērā pienācīgi, lai gan ne ar vienādiem panākumiem iztur savu pārbaudi.

Režijas darbā ir arī vietas, kas nevajadzīgi gausina izrādes tempu un brīžiem it kā sadrumstalo izrādes viengabalainību. Tā, piemēram, skatītājam grūti saprast, kāpēc divi braši jūrnieki tik ilgi un pārāk naivizēti ķircinās ap papirosu iedegšanu un ap pāra vārdiem, kas jāpasaka ne mazāk brašaīaj Viborgas komjauniešiem Jelēni. Arī pašu Jelēnu pārāk gausi ievada kopspeļē. Tāpat veselā jūrnieku virknē, kas taču veic riskantus kaujas uzdevumus, skatītājs vismaz ārēji neredz nekādas pārgrozības, — tie ir kā no skatloga izņemti. Koptvērumā — sekmīgs darbs.

MŪZIKAS VĒSTURES ZINĀTNISKĀ KONFERENCE

Mākslas lietu komitejas pie PSRS TKP mācības iestāžu galvenā pārvalde bija sasaukusi Maskavā konferenci, veltītu jautājumiem par mūzikas vēstures mācīšanu konservātorijās. Konferencē ieradās mūziķi un mūzikas vēsturnieki no Leningradas, Lvovas, Sverdlovskas, Čarkovas, Tallinas, Rīgas, Tbilisi u. c. pilsētām. Konferenci 2. jūnijā atklāja mācības iestāžu galvenās pārvaldes priekšnieks Nikolajevs, kas apskatīja mūzikas vēstures metodiku un problēmas. Ievadrunai sekoja vairāki referāti. Noslēguma sēde bija veltīta jautājumiem par mūzikas vēstures mācību programmām konservātorijās.

Daudz atsevišķo tēlotāju vidū šoreiz dominējošo iespaidu panāk Lujis Smits krasta bāzes komandanta Čizova lomā. Tēlojamā rakstura pozitīvais un negatīvais īpašības Smits izraisa skaidrā un vibrējošā un pārliedinošā zīmējumā, panākams ļoti tikamu un teicamu lomas veidojumu.

Krietnu iejušanas kuteŗa bocmaņa Šeekotichina lomā uzrāda Alberts Miķelsons. Viņš visai raksturīgi apvieno ārēji pasmagās ķermeņa kustības ar savas drošsirdības un labsirdības iekšējo pasauli.

Dzidrā, cildenā, psihiskām pārejām kuplā tvērumā Jelēnu veido Lilita Bērziņa ar spilgtāko spēles momentu ainā pie vāciešiem.

Kuteŗa komandieri Kedrovu tehniski spraiģā zīmējumā ar krietnu izjūtu sniedz Arnolds Stemps.

Arnolds Stubavs vīvās, cietās līnijās, kuŗas dažos momentos grībētos redzēt vēl vairāk iegrozītas, atveido hauptmani fon Ditmāršteinu.

Kārlis Valdmanis un Kārlis Adernieks savās brīvā plūdumā veidotās lomās dažās vietās peld pārāk pa virsu. Šais vietās prasās vairāk apvaldības.

Kisu pārmaiņus tēlo divas aktiŗes: Milda Klētniece un Eizenija Kaldovska. Klētniece šo uzdevumu veic eksaltētā, intelektuālā plāksnē ar brīžiem visai skarbiem piesitieniem. Kaldovska turpretim to dara vairāk ar izjūtu un mierīgākā

noskaņā, bet nenoliedzami un labi, ka katrai ir pašai sava skatuves valoda.

Arī Marijas Afanasjevas lomā redzam divas aktriŗes: Emīliju Bērziņu un Mildu Puķi. Bērziņa savā ipatnajā, spilgtas komikas apdvēstā tēlojumā stipri tiecas uz karikatūru, kamēr Puķe lomu tver klusākos, mierīgākos un samtainākos tonos.

Nelielo sakaru vienības komandiera lomu korektā tēlojumā piepilda Evalds Valters.

Pārējās mazākajās lomās atzīmējami: A. Pilēģis, J. Ozolapla, P. Vasaraudzis, E. Blumberga, V. Krūze, E. Grasiņa, M. Jaunarāja, S. Zviedris, K. Draudiņš u. c.

Izrādes ārējā apdare A. Osiņa un A. Pupas. Laimīgākais moments viņu darbā ir ovālais spoguļa skats.

Mūziku veidojis M. Zariņš. Dejas iestudējis E. Ferda.

Jānis Grots

Tautas mākslas nama mērķi un uzdevumi

Tautas mākslas nams pēc būtības ir mākslas pašdarbības ģenerālstābs. Tā uzdevums ir attīstīt, vadīt un veidot tautas pašdarbību mākslā. Padomju Savienībā ar tautas mākslas namu starpniecību organizēti un izauguši milzīgi dažādu žanru mākslinieciskās pašdarbības pulciņi, sākot ar drāmatiskām kopām, koriem, un beidzot ar tautas folkloristiem un teicējiem. Mākslinieciskā pašdarbība veica un veic neatsveramu uzdevumu, attīstot un nostiprinot padomju kultūru. Ar mākslas pašdarbības spēku atbalstu Tēvijai kara periodā sarīkoja desmitiem tūkstoš koncertu un izrāžu klubos un slimnīcās, ko noklausījās simtiem tūkstoš ievainoto cīnītāju — gan karavīru, gan virsnieku. Tāpat ne mazākā skaitā noorganizēja mākslas pašdarbības brigādes, nosūtīja frontes pirmajās līnijās. Mākslas pašdarbības dalībnieki veicināja pārliecību un ticību par ātru ienaidnieka sagrāvi — ticību uzvarai pār hitlerismu.

Tāpat mākslinieciskā pašdarbība veica svarīgu uzdevumu aizmugurē, tā palīdzēja un palīdz kā agitators lauksaimniecības un rūpniecības attīstībā. Mākslas pašdarbības pulciņos mēs mācāmies izteikt savas domas, attīstīt fantāziju, skaidrāk redzam savas spējas un arī trūkumus — mācāmies pazīt savus draugus un ienaidniekus. Mākslas pašdarbība mūs radina saprāt kolektīvismu, ievieļ mūs sabiedriskajā darbā, atmodina un izceļ talantus.

Tautas mākslinieciskā pašdarbība dara krāšņāku un jaukāku mūsu dzīvi. Vladimirs Iljičs Leņins lielu vērbību piešķīra mākslai, viņš skatīja to par vienu no visvairāk izteicošiem un iespaidīgiem tautas masu propagandas līdzekļiem. Padomju māksla attaisnoja lielākā cilvēces ģenija uzska-

tus, tā guvusi ievērojamus panākumus.

Mūsu zemē novērojama milzīga tautas masu interese un griba iestāties mākslas pašdarbības pulciņos. Padomju Savienībā nav tāda stūrīša, kur nebūtu mākslas pašdarbības pulciņu.

Partija un valdība pieliek lielas pūles, lai tautas mākslu veicinātu un populārizētu. Mūsu valsts atvēl milzīgus līdzekļus mākslas pašdarbības pulciņu organizēšanas darbam — mūzikas instrumentu iegādei, kursiem un lekcijām, pulciņu vadītāju algošanai, klubu ierīkošanai, kultūras namiem un pilim, sarkanajiem stūrīšiem utt. Mākslas pašdarbībā izpaucās tautas dvēsele — tā izteic Dzmitenes mīlestību, padomju patriotismu. Mākslas pašdarbība mūsu zemē izaudzinājusi tādus atvasi, kā ievērojamo Pjatkica tautas kori, Sveņņikova kori, profesora ģenerālmajora Aleksandrova vadīto populāro Sarkanās Armijas dziesmu un deju ansambli, Leningradas sarkankarogoto Baltijas flotes drāmatisko teātri, komponista Dunajevska vadīto dzelzceļnieku centrālā nama ansambli utt.

Mūsu republika vēl ļoti jauna, bet domājams, ka latvieši neatpaliks no citām brāļu republikām un tuvākajā laikā ieņems vienu no pirmajām vietām tautas mākslas darbības laukā. Mūsu republikas Tautas mākslas nama tuvākais uzde-

vums, pirmām kārtām, ir maksimāli noorganizēt mākslas pašdarbības pulciņus, apgādāt tiem vajadzīgo literātūru, kā piemērotas lugas, notis, aktuālus skeču krājumus, stāstus, dzejoļus un dziesmas. Izdot pulciņu vadītāju rokasgrāmatas, — kā organizēt koncertus, vadīt izrādes, kā labāk nostādīt apgaismošanu, kā grīmeties. Tāpat tuvākajā laikā mākslas pašdarbības pulciņu vadītājiem sarīkot kursus un seminārus, lai papildinātu viņu idejiski politisko un māksliniecisko izglītību. Noorganizēt pastāvīgu konsultāciju par visiem tautas mākslas veidiem, piesaistot kvalificētus mākslas darbiniekus. Sistēmātiski sniegt metodisku palīdzību mākslinieciskajai pašdarbībai, metodistu izbraukumus uz vietām dodot vajadzīgos norādījumus. Organizēt lekciju ciklu pa radio.

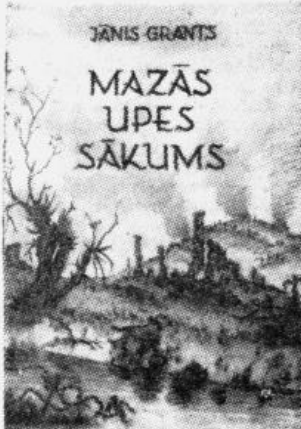
V. Preimanis

S. TANEJEVA PIEMIŅA

16. jūnijā pagāja 30 gadu kopš miris ievērojamais krievu komponists S. Tanejevs. Viņa piemiņai bija veltīti vairāki gan mūzikāla gan zinātniska rakstura sarīkojumi, kuŗos atskaņoja un iztīrāja komponista darbus. Valsts mūzikas apgāds izdod Tanejēvam veltītu krājumu, kur būs ievietotas komponista nepublicētās vēstules un raksti par viņa radītāju darbu.

UZAICINĀJUMS

Architektūras Pārvaldes pie Latvijas PSR Tautas Komisāru Padomes Mākslas rūpniecības daļa uzaicina visus rūpniecības uzņēmumus, kooperatīvos rūpniecības uzņēmumus un artēlu vadītājus nekavējoties reģistrēties Architektūras Pārvaldes Mākslas rūpniecības daļā, Rīgā, Doma laukumā Nr. 6, un izņemt atļaujas mākslas rūpniecības priekšmetu ražošanai. Minētais attiecas uz uzņēmumiem, kuŗi jau darbojas vai tuvākajā laikā uzsāks darbību. Atļaujas izņemamas darbdiēnās no plkst. 10—12.

VAPP gramatu apgāds, Rīga, 1945.

Atskīriet 1940. un 1941. gadā «Karoga» lappuses un tur atrodīsiet Jāņa Granta pirmos stāstus: «Jūras vērtos», «Sēkli», «Oktobera saulē» un «Notikums ar virpu» — tie bija jaunā prozaiķa pirmie darbi, ar kuriem viņš ieņāca latviešu literatūrā. Rakstījis un drukājis Grānts tika gan jau buržuāziskās demokrātijas gados. Tā laika «Domu» komplekts šur tur atrodams dzejoļu ar Jāņa Granta parakstu. Ipatna lietu un parādību uztvere, izteikta jau samērā labā dzejas valodā, solīja panākumus. Bet tā kā Grānts vēlāk nodarbību šai žanrā pārtrauca, pievērsdamies vienīgi prozai, tad mums nāksies viņu apskatīt tikai kā prozaiķi. Jau Granta pirmie stāsti rāda prasmi novērot savas apkārtnes dzīvi un labi stāstīt. Tas bija labs iesākums un ļāva cerēt, ka Granta personā veidojas apdāvināts padomju prozaiķis — realists.

Tagad mūsu priekšā pirmā Jāņa Granta stāstu grāmata «Mazās upes sākums». Te pavisam astoņi darbi. Ja tiem piešķaitām vēl divus trīs nelielus strēlnieku raksturizējumus, kas krājumā nav ievietoti, tad tā ir visa Granta Tēvijās kara literārā darba raža. Divīzijas pirmajās kaujās Grānts ir vienkāršs ierindas kaņavīrs. Kopā ar pārējiem latviešu padomju rakstniekiem kā brīvprātīgais viņš iestājas Sarkanās Armijas latviešu daļās, brīvprātīgi ar ieroci rokā cīnāmies pret vācu fašistiem. Smagi ievainots Grānts ilgus mēnešus noguļ slimnīcā, un tikai kara otrajā pusē rodas atkal iespēja turpināt rakstnieka darbu. Grānts nepieder visai ražīgiem vārda māksliniekiem, savu darbu varoņus un temas viņš vispirms diezgan ilgi izvēlē sevī.

Granta kara proza nav skaļa. Tur nav spožu drāmatisku efektu, izcilu notikumu, bet pa-

rastā frontes ikdiena. Viņa varoņi, pat drusku ārēji pelēki, vienkārši latviešu padomju darbālaudis, kas kara sākumā pārmainīja kaitu, āmuru un arķlu pret šauteni un ložmetēji, lai cīnītos kopā ar pārējiem brāļu tautām.

Pats labākais stāsts šai krājumā ir «Mazās upes sākums». Nekas sevišķs te nenotiek, neredzams pat lielāku sadursmi. Un tomēr aiz paskopā atūrigā tēlojuma samanaē karstās ciņas elpu, kādu apvaldītu trauksmi, dvesēlisku spožumu. Jau stāsta pirmais simboliskais teikums parāda autora māksliniecisko nolūku: «Operatīvā kartē tā vijās kā zila dzīslīņa pa jaunās meitenes roku». . . . Tāpat kā maza upe savā tēcējumā kļūst par lielu strautu un, iepļūdama jūrā, pārvēršas rūcošos viņos un varenās strāumēs, — izaug un veidojas arī cilvēks. Visas upes sākumā ir mazas, arī varonis nerodas uzreiz, nenokrīt no debesīm, bet izaug grūti ciņā. Kā redzāt, Grānts te pacēlis sarežģītu rakstura izaugšanas un pārveidību problēmu.

Sodien, kad varam atskatīties uz latviešu padomju kara prozu jau zināmā distancē, labāk saredzami arī tās trūkumi. Mūsu prozā tieši par daudz ir šā aprakstītāja un lirisma elementa, kauju aprakstos par daudz patētikas maz pārliecināšā psiholoģiskā tēlojuma. Dažā labā sacerējumā redzams, ka rakstnieks izvēlējies vieglākās pretestības ceļu, izvairoties no nopietnas, sarežģītākas problēmatikas, nopietnām, sistematiskām saturu formas studijām.

Jānis Grānts izvēlējies grūtkāro ceļu, mēģinot tvirt kara padziļinātā skatījumā. Izlasot stāstu «Automatista Putēna pēdējais šāviens», redzams, cik grūti lieta bija karš. Arī sarkanarmietim Putenim, tāpat kā daudziem citiem, pirmajās dienās vēl ausīs dūc mašīnas, zib rati un griežas transmissijas. Jāpauē zināmam laikam, lai mierīgais darba rūķis kļūtu par cietu kaņavīru; paša acīm jāredz fašistu nodedzinātie ciemi no Kļinas līdz Narai, lai sākumā teorētiski saprastā ciņas lieta pārvērstos neremdināmā svelmainā naidā. Grānts ideoloģiski pareizi rāda, ka grūtais kara ceļš tai pašā reizē bija arī padomju cilvēka morālās augšanas ceļš. Tie, kas šodien iznāk dzīvi no kaujas ugunīm, ir gluži citi ļaudis. Karš viņos attīstījis jaunās rakstura īpašības; līdzī vērāinajiem notikumiem pārmainījis arī pats cilvēks.

Krājuma otrajā lielākajā stāstā «Vaļas balsis», leitnanta Liduma un Karelījas meitenes Vaļas attieksmju tēlojums nav tik spēcīgs un ass, kā «Auto-

matista Putēna pēdējā šāvienā» un «Mazās upes sākumā». Lirisko pustonu vietā gribējās drāmatiski trauksmainākas valodas, vairāk darbības. Interesanti būtu, ja rakstnieks šīs sarežģītās problēmas ieskaņas izvērstu plašākā stāstā vai novēlē. Citādi stāsts uzrakstīts labā, gleznainā valodā.

Trešais garākais stāsts ir «Kailā kalna lakstīgala». Labākā un spēcīgākā daļa šē ir uzbrukuma kaujas attēlojums. Tas — reāls, dzīvs un spēcīgs. Gvardu straujais skrējiens cauri nežēlīgai artilērijas, minu un ložu nāves ugunij iespējas atmiņā. Pie tam Grānts prot labi savīt vispārējo ar kaņavīru individuālajām izjūtām, kas pasargā to no trāfaretas un sausas notikumu aprakstīšanas. Viņš, tā sakot, cenšas nepazaudēt psiholoģisko pavedienu, patūrēt savus varoņus redzes lokā visu laiku līdz noslēgumam. Citādi «Kailā kalna lakstīgala» nav vairs tik viengabalains un izturēts darbs. «Pēdējā pietātnē» un «Negaidītā sastapšanās» uzrakstīti daudz stiprāk. «Seržanta Krūķļa atgrīšanās» turas tēlojuma ielokā; valdzina vienkāršais strēlnieka tēls, kas pēc garām kara gaitām atgrīzās dzimtenē.

Jāņa Granta pirmā stāstu grāmata atklāj viņa talanta raksturīgākās linijas, stiprās un vājās puses. Katrā ziņā vispārējā novērtējumā varam sacīt, ka aug un veidojas apdāvināts, īpatns prozaiķis. Grānts sistēmātikā darbā izkopis savu stilu, ko varam apzīmēt jau par grantisku. Kara gados rakstnieks audzis un attīstījies uz augšu. Pagaidām viena no stiprākajām pusēm viņa darbos ir fraze, kas viscaur rūpīgi pārdomāta, pieskaņota tēlojamo ļāužu un vides raksturam. Grānts vairās savus stāstus izpūšot pārāk krāsainām metaforām un hiperboliskām glez-

nām, tiecoties pēc laba prozas stila. Īpaši gribētos atzīmēt viņa salīdzinājumus, kas ir oriģināli, svaigi, saprotami un reāli. Attēlojot artilērijas triecienu, Grānts saka: «Pār galvu gāzās kā milzu koki». Saule rietot izskatījās «kā dzeltena puķe», minas aizsnāc «kā lieli novēlojušies putni». Vai arī: «Zemnicās stūrī kā noklīdīs putns pikstēja lauku telefons». Bet pagadās arī neizdevies, pārāk naturāls salīdzinājums. Piemēram, «Mazās upes sākumā» izpostītā sādza atgādina kritušā kara zirga muguru, kuņa miesa «apsēta mušu bariem». Dialogs lielāko tiešu spēcīgs un labi raksturo un atklāj tēloto cilvēku individuālo savdabību. Pagadās gan arī pa klūmīgiem vietai; piemēram, tēlojumā «Pēdējā pietātnē» jeifretors Kaparkēde atstāta biedriem savas kaujas piedzīvojumus pārāk gudrā valodā, kādā kaņavīri frontē parasti nekad nesarunājas.

Kā lielākais un nopietnākais trūkums atzīmējams pārāk vājš sižets. Dažos Granta darbos (piemēram, «Seržanta Krūķļa atgrīšanās» un «Vaļas balsis») sižeta tikpat kā nav. Vecāis Blaumanis ar savām sižetiskajām novēlēm un stāstiem tomēr vēl šodien uzskatāms par paraugu. Arī padomju mākslai jābūt sižetiskai un pilnasinīgai kā dzīvai sociālistiskā laikmeta satūra izteicējai.

Tāpat nevaru piekrist arī Granta dažu stāstu pēdējai redakcijai. Piemēram, stāstam «Viens» autors uzlicis daudz neizteiksmīgāku virsrakstu — «Automatista Putēna pēdējais šāviens». Nebija nekādas vādzības arī mainīt galvenā varoņa vārdu, nosaucot to Kalēja vietā par Putēni. Ne visai labi izvēlēts arī stāsta «Gājēns uz vilku krauju» tagadējais virsraksts «Pa zvēra taktu». Stāstā «Vaļas balsis» labots arī salīdzinājums. Pirmiespiedumā Vaļa paceļ uz svešō leitnanta acis, «ar ko dzidrumā varēja sacensties vienīgi ziedoša ābele zem pavasara debesīm». Krājumā autors ābeles vietā rakstā «ziedošs koks». Manuprāt ar to skaistais salīdzinājums pazūdē savu spilgtō konkrētību.

Neraugoties uz aprādītajiem trūkumiem, Granta pirmā stāstu grāmata pieder īpatnējā kajaām, vērtīgākajām parādībām jaunajā latviešu padomju literatūrā. Mēs esam cieši pārliecināti, ka Jānim Grantam būs vēl daudz ko sacīt, ka viņa talants tikai isti tagad, kad esam nolikuši kaņavīra somas, spēš sazarot un atrāisties.

Grāmata iekšējais iekārtojums varēja gan būt krietni labāks. Ja mēs no rakstnieka prasām labu darbu, tad tas jāprasa arī no apgāda.

Edgars Damburs

ELZA VECIŅA

Fied vasara

Zied vasara...

Zars zaļu lapu tiegi glauž
pie vaiņa.

Nav lapa tā,
Tā tava roka bezgalīgi maiga...

Zied vasara...

Man sirds ar plāvu ziediem
piebirusi.

Nav ziedi tie,
Tās tavas ilgas smaržo klusi...

Zied vasara...

Un platiem varavīksnes stariem
saules rotā.

Nav saule tā,
Tā tava seja mīlas apskaidrotā.

Laikraksts «Literatūra un māksla» iznāk vienreiz nedēļā. Redkoleģija: V. Lukss (atbildīgais redaktors), M. Busa, N. Grīnfēlds, A. Lapiņš, R. Peļše, A. Sakse, O. Tilmanis. Redakcijas adrese: Rīga, Kr. Barona ielā 12. Runas stundas no pl. 10-14. Numurs maksā Rbl. 1.—. Abonēšanas maksa Rbl. 52.— gadā. Abonentus pieņem Preses apvienība Rīgā, Kirova ielā 61/63. Izdevējis VAPP laikrakstu un žurnālu apgādnīcība Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40.